

Kimlik Sorunu Yaşayanlar

Prof. Dr. Ahmed Ağırakça

Kimlik sözlük anlamı itibariyle insanı tanıtan bir belge olup diğer insanlardan farkını belirler. Her insanın diğerlerinden mutlaka bir farkı vardır. Bu fark bazen sadece bir isim bazen bir aile, bazen bir şehir ve ülke, bazen bir soy ve ırk olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla her insanın kendi özel ismi onun ilk kimliğidir, mensup olduğu aile ikinci bir kimliktir, yaşadığı ülke ve doğduğu şehir bir diğer kimlik iken, geldiği soy ve ırkı da onun bir başka kimliğidir. Ancak bütün bunlar birer alt kimlik mahiyetinde olan kimlikler olabilir. Ama insan olmanın kişiye verdiği şeref ve üstünlük her şeyin fevkindedir. Yaratılmışların en mükemmeli olan insana yaratıcının verdiği değer, üstün bir şeref ve kimlik olarak yeter. Allah insanı keremli kılmış ve en mükemmel şekilde yarattığını bildirmiştir.

Cenabı- Allah'ın Hz. Adem'i yaratması ve meleklerin ona saygı göstermelerini, önünde eğilmelerini istemesi meleklerden bile üstün bir varlık olduğunu kanıtlamaktadır. Meleklerden üstün olan bir varlığın bundan daha dîn olan bir isme veya kimliğe talip olması düşüncesinin denâetini ve basitliğini göstermektedir. Öncelikle varlığı üstün kılan özellik onun yaratılma hedefidir. İnsanın düşünen bir varlık olarak yaratılması sorumlu kılınmasına sebep olmuştur. Bir varlığın sorumlu olması ise akıllı olmasına bağlıdır. Akıllı olan varlık da kendisine verilen bu aklın değerini bilip insan olmanın üstünlüğünü müdrük olmalıdır. Akıl düşünmeyi gerektirdiği için kalp ile birlikte çalışması gerekir. Kalp ve aklın birlikte çalışması ise insanı tam anlamıyla sağlam bir düşünme yoluna götürür. Sağlam bir şekilde beyni ve kalbiyle düşünen kimseler duygusallık ve taassuptan uzak olurlar. Duygusallık ve taassubu terk edenler yaratılış gayelerini daha kolay ve daha rahat anlarlar. Yaratılış gayelerini anlayanlar mutlaka kendilerini yaratana tanır ve yaratılış gayesi ve fitratın gereği olan ibadet duygusunu eyleme geçirirler. Eyleme geçen ibadet duygusu ise imanın tezahürünü ortaya koyar. İmanla birlikte ibadet eden kimse ise artık kendi kimliğini belirlemiş olur.

Varlıkların en üstün ve en şerefli olan kişi ise imanla ibadet eden ve ben Müslümanlardım diyen kimsedir. Yukarıda ifade ettiğimiz alt kimliklerden kişinin özel ismi, ailesi, doğum yeri ve yaşadığı ülke ile mensup olduğu soy ve milliyet gerçekten birer alt kimliktir. Bu kimliklerin görmezlikten gelinmesi de doğru bir yaklaşım olmamakla birlikte bu kimliklerin üstünde olan akıl ve kalbin harekete geçirdiği inanç duygusu ve gerçeği ise kişinin manen en çok kabulleneceği bir kişilik kimliğidir.

Sosyal bir gerçek olan insanın kişisel kimliği, tanınmak ve diğerlerinden ayrıştırılmak maksadıyla oluşan bir kimlik olduğu muhakkaktır. İsim, aile, soy, sop ve milliyet, ülke ve doğum yeri gibi kimlikler de inkâr edilemez. Bunlar insana tanışmak ve diğerlerinden ayrıştırılmak için verilen ve Allah'ın ayetlerinden bir ayet olarak kabul edilen bir derece daha üst-alt kimliklerdir. "*Ey İman edenler doğrusu biz sizi bir erkekle bir*

dişiden yarattık. Birbirinizle tanışmanız için sizi halklara-uluslara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en üstün olanınız O'dan en çok korkmanız ve O'na en çok itaat edeninizdir. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdar olandır.” (el-Hucurât, 49/13). Allah'ın bu muazzam buyruğu bütün sosyolojik ayırım ve tahlillerin üstünde bir tahlil olup sosyal bir vakıyı ifade etmekle birlikte üstün bir varlık olan insanın en üst kimliğinin Allah'a en çok yakın olma ile anlatılmıştır.

Allah insanları sadece tanışmaları için halklara, milletlere kabile ve aşiretlere, boy ve oymaklara böldüğünü ifade buyururken bir gerçeği anlatıyor halkların, milletlerin ve ırkların varlığını tanımak ilahi bir emrin gereğidir. Fakat bunlar ayetin ifadesiyle altta kalıyor ve üste çıkarılan kimlik ise takva, ibadet ve iman kimliğidir. Bu kimlikler de sosyolojik olarak ifade edilirken birer gerçeğin yansıtıldığı muhakkaktır. İnsanlığın bir vakıası olarak bir zamanlar yeryüzünde tarihte Sümerler, Akadlar, Hititler Urartular, eski Mısırlı ve Yunanlılar, Romalılar ve Persler vardı. Ama bugün bunlar yok artık. Bugün de Türkler, Araplar Farisiler, Hindliler, Çinliler, Malaylar, İngiliz, Fransız ve Almanlar vardır. Ama dün diğerleri de vardı, ancak eskiler hal-i hazırda olmadığına göre bunlar da bir gün gelir silinir unutulur ve sadece tarihte yaşadıkları hatırlanır. Bu isimler onların her birinin ırklarını anlatan isimleri idi. Bunlar da sadece tanınmak ve tanışmak içindir. Buna göre tanınma ve tanışmanın ötesinde insanın üstün bir varlık olduğunu anlatan bir kimlik gerekir. İnsana üstünlük veren insanlar arasında ayırım yapmayan, üstünlük iddialarına yol açmayacak onları kardeş kılacak ve bir araya getirecek bir duygu ve birleştirici bir kavram özelliğini taşıyan bir üst kimlik gerekir. O da İslam sosyolojisi terminolojisinde bütün kimlikleri tek bir şemsiye altında tutan birleştirici, kaynaştırıcı ve insanları kardeş kılan “ümme” kavramıdır.

Ulus devletlerde kimlik sorunlarının yaşanması doğaldır. Zira bugünkü dünyanın etnik yapısı ve aynı toprak parçası üzerinde birçok etnik grubun yaşamış olması ve bu etnik grupları birleştiren bir unsur olmaması, sürekli kavga ve çekişmelerin ortaya çıkması ulus devlet özelliğinden kaynaklanmaktadır. Ulus devlet ister istemez biraz çoğunluk veya siyasal etkinlik açısından daha güçlü olan ırkı daha öne çıkaracağı muhakkaktır. Bu da bir üst kimlik olamaz. Çünkü ırk adı diğerlerinden ayrı olan bir unsur olarak sadece tanınmayı belirler. Çoğunluk üstünlük değildir. Eğer böyle olsaydı Güney Afrika'da beyazlar asırlardan beri üstünlüklerini zorla siyahilere dayatamazlardı. Çünkü çoğunluk siyahlardı. Güney Afrika'da üst kimlik hiçbir zaman zencilik olamadı. Çok uluslu toprak parçaları üzerinde kurulan devletler ulusçuluk yapmaya kalkışrsa başları dertten asla uzak olmaz her zaman başları ağırdır. Bir ırkı öne çıkarıp diğerlerini altta tuttuğunuzda ister istemez altta kalanların sesleri her zaman çıkacaktır. Örneğin 1989 yılında Bulgaristan'da Bulgarlığın üst kimlik kabul edilip Orada yaşayan Türklerin şehir, belde ve köylerinin ve özellikle şahısların isimlerinin değiştirilmeye kalkışılması üzerine yer erinden oynamıştı. Bu uygulamaya en çok Türkiye karşı çıkmıştı. Ama bir vakıa olarak Türkiye'de Türkler, Kürtler, Araplar, Zazalar, Çerkezler, Gürcüler, Abazalar, Çeçenler, Lazlar, Anadolu'nun fethinden sonra Müslüman olan ve Türkçeyi de konuşan hatta zamanla kendi dillerini unutan Anadolu ve Karadeniz Rumları; örneğin Rize, Ordu, Giresun, Kayseri, Malatya, Çorum, Erzurum vs. civarında yaşayan Müslüman Rumlar, bugün azınlık olarak kalan Ermeniler, Hristiyan Rumlar, Süryaniler, Keldanîler, Çingeneler (Karaçi ve Romanlar) vs bir çok ırk yaşamaktadır. Ama ulus devlet olan Türkiye Cumhuriyeti hepimizi tav'an ve kerhen ulus kavramı içine sokarak Türk ilan etti. Türkiyeliler olarak hepimiz Türk olduk veya olmak

zorunda kaldık. Halbuki Türk değil de belki Cumhuriyetin kurulduğu ilk günden beri Iraklı, Suriyeli, Bulgaristanlı, Yunanistanlı, Mısırlı, İranlı dendiği gibi "Türkiyeli" denseydi belki gocunmalar ve rahatsızlıklar kavga ve dövüşler bu boyutlarda olmazdı. Türk kimliği 70-80 yıl sonra da olsa bir üst kimlik olarak kabul edilmiyor artık.

Öncelikle şunu ifade edelim ki Müslüman olarak bizim açımızdan ırk, soy, sop ve milliyetin bir isimden ibaret olmasından başka bir özelliği ve kutsiyeti yoktur. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bu coğrafyada, "Balkanlardan Basra Körfezine kadar" yaşayan halkların ve milletlerin tek kimliği vardır. O da "ümme" kimliğidir. Dikkat edilirse Müslüman kimlik demiyoruz. Ümme kimliği denilince bu kimliğin içine bütün halklar, milletler girdiği gibi Müslümanlarla birlikte yaşayan ve İslam diyarında vatandaş olan gayr-i Müslimler de bu kavramın içindedir. "İslam üst kimliği" bir toprak parçası üzerinde yaşayan değişik halkların tümünün Müslüman olması halinde bir üst kimlik olabilir. Ama çeşitli ırklara mensup olan Müslümanlarla Müslüman olmayan ve başka dinlere mensup olanların hepsinin bir arada yaşadığı bir toplumun Üst kimliği ancak "Ümme" kavramıyla ifade edilebilir. Ümme kavramı sosyolojik olarak aynı vatan toprağı üzerinde yaşayan bütün ırk ve dinlerin tümünü kapsamaktadır. Onun için biz Müslümanlar olarak bu kavramı İslam diyarında en üst kimlik olarak asırlardır kullandık ve bunun kıyamete kadar böyle kullanılması gerektiğine inanıyoruz. İnsanların huzuru ancak böylesi çok geniş ve ulvi bir kavramın kullanılmasıyla sağlanabilir. Aksi takdirde ırkçılık ve milliyetçilik duygularını hiçbir zaman içimizden atamayacağız. Siyasiler de bu konuda kimlik tespitinde bulunurken ümme kavramını kullanmaktan çekinmesinler. Asıl çimento budur. Siyasi hesaplar bu gibi yanlışlıkları bazen kaldıramaz, hatta insanı milliyet duygusuna sürükleyip ırkçı ve milliyetçi yapar. İrkını diğerlerinde üstün görmek, üstün bir ırk olarak kabul etmek basit düşünen insanların düşünce ve duygusudur.